

Napsal Josef Svatopluk Machar

(E*forum, 05. 03. 2014)

Přetištěním odpovědi **J. S. Machara** na přání **Jaroslava Vrchlického** k jeho dvacátým sedmým narozeninám připomínáme, že na konci února (* 29. přestupného roku 1864) uplynulo 150 let od narození tohoto významného básníka a fejetonisty. Vzájemná korespondence, uchovaná v osobních fondech obou spisovatelů v Literárním archivu PNP, poodhaluje poměry, v nichž Macharovi žili v prvních letech svého téměř třicetiletého pobytu ve Vídni (1889–1918). Machar pracoval jako úředník v tamním Ústavu pro pozemkový úvěr, byl kvůli dluhům, jež nadělal ještě v Praze, a nevalnému platu neustále ve finanční tísní, z níž mu obětavě pomáhalo několik dobrodinců – vedle Vrchlického nebo Aloise Jiráska zejména vídeňský profesor medicíny Eduard Albert nebo mladočeský poslanec a dopisovatel Národních listů Gustav Eim. Nezanedbatelné byly příjmy z literatury – honoráře od Macharova nakladatele Františka Šimáčka, jeho synovce, redaktora Světozoru M. A. Šimáčka nebo redaktora Lumíru J. V. Sládka.

Zavázanost různým osobám, s nimiž se často názorově rozcházel, Machar nesl – jak vyplývá z dopisu – těžce. Vrchlický však byl výjimkou – na přelomu osmdesátých a devadesátých let byl vztah obou básníků blízký, a to zejména ze strany izolovaného Machara. V důvěrném rozhovoru Vrchlickému vykresloval svou trýznivou existenční situaci, rodinné strasti (na konci dopisu ohlašoval narození první dcery, 30. března však zoufale Vrchlickému psal o předčasném porodu mrtvého dítěte). Dopisy jsou především rozhovorem dvou básníků, jenž se přeléval i do poezie, mott či věnování. V publikovaném dopise Machar zmiňuje Zimní sonety (Jarní sonety jsou připisány Vrchlickému), jindy s nadšením rozebíral sbírky Hořká jádra, Breviř moderního člověka nebo É morta. Dá se říci, že až do roku 1893 utvrzoval Vrchlického o jeho (a svém) výlučném postavení mezi českými básníky. Například v dopise z 24. června 1892 děkuje za dopis a báseň věnovanou jejich básnickému přátelství: „Dík i za to přátelství, které z těch stránek cítím. Vím nyní jistě: ať se stane cokoli, věřím v Tebe, opírám se o Tebe, a jsem Tvůj.“

Proměny české poezie devadesátých let a vymezování se mladých lyriků a kritiků proti Vrchlickému odhalily nepevné základy tohoto přátelství. Vrchlický ještě přivítal sbírku Macharovy politické poezie *Tristium Vindobona*, pomohl prosadit jeho členství v České akademii věd a umění, poetika Magdaleny a sbírky *Zde by měly kvést růže* z roku 1894 mu však již byla zcela cizí. Do literární historie vstoupila rozepře vyvolaná Macharovým článkem o Vítězslavu Hálkovi otištěným v *Naší době* v říjnu 1894, na nějž Vrchlický pro Machara neočekávaně reagoval v *Hlase národa*. Umělci a kritici, kteří v devadesátých letech 19. století vystoupili proti Vrchlickému (F. X. Šalda, Jiří Karásek, Arnošt Procházka, F. V. Krejčí ad.), se k dílu Jaroslava Vrchlického v dalších

desetiletích většinou opakovaně vraceli a svá hodnocení revidovali. Macharův soud se však neměnil, z jeho důrazné a osobní kritiky – jejíž ukázka je přetištěna i v antologii Čtení o Jaroslavu Vrchlickém – promlouvá rovněž soukromé zklamání někdejší „přítelem a mistrem“.

lama

Dopis Jaroslavu Vrchlickému

Ve Vídni, 1. března 91.

Můj nejdražší mistře,
líbám Tě tisíckrát za všechno. Stovku jsem dostal a dislokoval tak dobře, že z ní již nemám ani hák. Mimo to mi dal pan ministr 150 zl. a s těmi se stalo item totéž. Je to historie, kde jsem poznal děsně dlouhé Eimovy ruce. Pozdrav ho za to Pán a potěš množstvím hlasů v Litomyšli etc. – Teď se honem chytím toho nejdůležitějšího pro mě v Tvém drahém listu. Mistře můj, Vídeň je mým peklem, banka je mým hrobem! Ničemným, prokletým tisíckrát, kam jsem jen proto vlezl, že nebylo nic jiného! Zlíbal bych ruku, která by mě odtud vytáhla! Považ mou situaci: Byl jsem zde rok provizorně s měsíčním platem 45 zl. O Novém roce mě tito penězoměnci povýšili: stal jsem se definitivním s ročními 500 zl. a 200 na byt. Měl bych brát tedy měsíčně 41 zl. Ale ti lotři jsou mazaní. Srážejí mi každý měsíc 5 zl. na penzi neb kterého čerta – a tak mám jako povýšený, definitivní úředník 36 zl. 25 kr.! a čtvrtletně 50 zl. na byt! Žena moje dostává měsíčně 40 zl. – A to je všechno! Dokud jsem byl provizorním, dával mi Albert 30 zl. Já však leccos při tom dobrodiní pozoroval, a proto jsem mu poděkoval o Vánocích za všechno a nechci ničeho více. Bylo to ode mne podlé, tuze podlé, brát almužnu jako žebrák. Literatura mi nese asi 100 zl. ročně. To je můj finanční stav a věř mi, když se nad tím zamyslím, zdá se mi být všechno pohádkou v arabské řeči – ví jen bůh, jak mohu existovat! Abych byl úplným, řeknu, že mám v bance hodiny od 9. do 3. O to úřednické místo v akademii bych byl jistě žádal – ale nemám státní zkoušku z komptability, mám jen praxi v bance, půldruhého roku – a ta by, tuším, přec jen nepostačila. Bylo by to báječně pěkně, ale má to ten háček, a za ten visím. To je všechno, mistře drahý, a přísahám Ti, kdybych mohl, že bych letěl nazpět jako šíp! Ještě něco: vyhlídky do budoucnosti. Smutná kapitola! Mohu za dva roky povýšit o 120 zl. Pak ne dřív než za tři. Mimo to bych měl, počínaje příštím rokem, každoročně asi stovku tantiémy!

Moje literární lodička vázne. Robím hrozné zimní sonety a pomalu se vzbírám. Mistr Sládek se jaksi na mě mrzí, což je mi líto. Psal jsem mu již, ptal jsem se ho, chtěl-li by z těch sonetů ukázkou, a on mi neodpovídá. Já vím, že je to trochu hloupé posílat mu jen sonety, ale když já nesvedu pro teď pranic jiného! Až budu duševně zdrav docela, bude to jinak!

Nebruč na své knihy, drahý mistře. Až se s Tebou setkáme, uslyšíš ten nejkrásnější dík a soud o nich, jaký možno jen slyšet. Já se na ně tak doopravdy těším, zvláště na tyto „Sonety samotáře“. Ty umíš postavit ze sonetů monumentální budovu, my druzí jen pavilonek, zahradní altánek neb letní vilku. To je to, a proto na ně nehubuj.

A co moji chlebdárci dělají a myslí, to už snad ani bůh vševědoucí neví. Já už napsal o nich pár jízlivých veršů a poslal je přímo do „Světozoru“ Matesovi. Toť se ví, že jsem je dostal nazpátek. Píšu jim každého čtvrt roku kousavé listy a v post skriptu je žádávám o 15 zl. – 15 zl. pošlou a na list neodpoví. „Světozora“ mi posílají – mám malou radost! Čert nám napískal tyhle tituly: naturalismus atd. Všecko by bylo dobře – ale jak se tomu dá jméno, už si začnou rvát všichni ti možní a nezámožní pačesy, čest atd., a kravál je hotový! A ono je to venkoncem všecko tak protivné. Ať jen píská každý na svou píšťalku – ale nadávat si pro ta pitomá jména nemusejí!

A buď zdrav, drahý mistře, a pomozte mi z Vídně, já Tě líbám tisíckrát. Od ženy uctivé poručení, bude-li vše dobře, může to být někdy o prvním máji.

Tvůj
Machar

Prosím Tě, přimluv se, ať mi Sládek posílá zas „Lumíra“ a ať se nehněvá!

www.ipsl.cz